

Helsingissä 8.12.2011

Kerhokeskus – koulutyön tuki ry:n lausunto koulun kerhotoiminnan ja aamu- ja iltapäivätoiminnan laatukriteereiksi

Yleistä

Kerhokeskus pitää erinomaisena, että opetus- ja kulttuuriministeriö on ottanut valmisteltavakseen laatukriteerit aamu- ja iltapäivätoimintaan ja koulun kerhotoimintaan osana perusopetuksen laatukriteerejä. Tämä tavoite oli esillä jo edellisellä hallituskaudella, mutta ei toteutunut. Etenkin koulujen kerhotoiminta perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin kuuluneena kokonaisuutena olisi jäänyt eriarvoiseen asemaan muiden opetussuunnitelmaa tukeviin kokonaisuuksiin nähden, jotka on jo määritelty perusopetuksen laatukriteereissä. Nyt tehtävä työ korjaa tämän puutteen.

Koska Kerhokeskuksen mukaan **koulun kerhotoiminta ja aamu- ja iltapäivätoiminta ovat tavoitteiltaan ja sisällöiltään kuin myös pedagogiikaltaan toisistaan poikkeavia sisältökokonaisuuksia, on niille kummallekin laadittava omat laatukriteerit ja -kortit**. Tästä syystä lausumme tässä lausunnossa ne erikseen, ensin koulun kerhotoiminnan, sitten aamu- ja iltapäivätoiminnan.

Kerhokeskus esittää, että koulun kerhotoiminnalle sekä aamu- ja iltapäivätoiminnalle laaditaan rakenteellisesti samankaltaiset laatukortit kuin on esitetty Perusopetuksen laatukriteerit - julkaisussa. Toiminnan määrittelemisen selkeästi **rakenteellisiin ja lapsen kohtaaman toiminnan laadun määreisiin** lisäävät tavoitteellisuutta vallitseviin toimintatapoihin. **Täydennyksestä toivotaan muodostettavan selkeä oma kokonaisuutensa, jotta hyöty ja käytettävyys toiminnan suunnittelijoille ja ohjaajille olisi maksimaalinen**. Laatukriteereiden sisällyttämistä nykyisiin perusopetuksen laatukriteerikortteihin vain täydentävinä lauseina ei pidetä tarkoituksenmukaisena. Laatukriteerien täydennykseen esitetään seuraavaa rakennetta:

Rakenne -kortit

1. Johtaminen ja toiminnan suunnittelu
2. Henkilöstö
3. Taloudelliset resurssit
4. Arviointi

Lapsen kohtaaman toiminnan kortit

5. Opetussuunnitelman toteuttaminen / Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteiden toteuttaminen
6. Toiminnan järjestäminen ja oppimisympäristö (mm. pedagoginen toiminta)
7. Oppimisen, kasvun ja hyvinvoinnin tuki (YTE-tuki ja lakimuutos)
8. Osallisuus ja vaikuttaminen
9. Kodin, koulun ja kerhon / aamu- ja iltapäivätoiminnan yhteistyö
10. Fyysinen toimintaympäristö ja turvallisuus

KOULUN KERHOTOIMINNAN LAATU; KESKEISTÄ LAATUKORTTIIN

Koulun kerhotoiminnan tavoitteena on tukea lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä perusopetuslain mukaisesti. Kerhotoiminnan tavoitteena perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa on kokonaisvaltainen lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen. Toiminta tulee nähdä omalta osaltaan opetussuunnitelman toteuttajana, ei ainoastaan koulun työn täydentäjänä. Koulun

kerhotoiminta voi olla myös osa kunnan nuoriso- ja vapaa-ajan palveluita sekä yksi ehkäisevän lastensuojelun toimintamuoto.

Kerhokeskus julkaisi 2010 yhdessä Suomen Vanhempainliiton, Koululiikuntaliiton, Sydkustens Landskapsförbundin ja Förbundet Hem och Skolan kanssa julkaisun Koulun kerhotoiminta, hyvinvointia lapsen ja nuoren elämään. Julkaisun pohjana ovat kerhotoiminnan laatuun ja hyvinvointivaikutuksiin liittyvät tutkimukset ja kerhotoiminnan kehittämishankkeen aikana 2008-2010 kertyneet kokemukset.

Kerhotoiminnan hyvinvointivaikutuksista voidaan eritellä sisällölliset ja rakenteelliset tekijät. Sisällölliset laatutekijät ovat verrattavissa oppilaan kohtaaman toiminnan laatutekijöihin. Laadunarvioinnin mukaisesti kerhotoiminnan laatutekijöitä voidaan arvioida kolmesta eri lähestymiskulmasta: yksilön eli kerholaisen näkökulma (vrt. asiakkaan kokema laatu), toiminnan mahdollistajan eli kunnan näkökulma (vrt. johtamisen eli palvelurakenteen laatu) ja yhteisön eli koulun näkökulma (vrt. ammatillinen laatu).

Sisällölliset laatutekijät muodostuvat tavoitteiden saavuttamiseen vaikuttavista toiminnan sisällöistä. Sisällöllisiä tekijöitä ovat kerhohojaukseen liittyvät tekijät, kuten **kerhohojajien osaaminen, oppilaiden osallisuus kerhotoiminnan sisältöjen suunnitteluun ja sisältöä ohjaavan prosessien laadukkuus**. Kerhotoiminta edistää lasten ja nuorten hyvinvointia pitkäjänteisellä ja ohjatulla vapaa-ajan toiminnalla. Kerhossa lapsi on vuorovaikutuksessa turvallisiin aikuisiin, ikätovereihinsa sekä eri-ikäisiin ja kulttuuritaustaisiin lapsiin. Lapsi nähdään aktiivisena ja toimintahaluisena itsensä kehittäjänä ja toteuttajana. Tässä toiminnassa lapsi tarvitsee ympäristönsä tukea ja apua – kerhotoiminta tukee yksilön perustarpeita turvallisella toimintaympäristöllä, positiivisella yhdessäololla ja hyväksynnällä, jolloin itseilmaisulle luodaan hyvät edellytykset. Vuorovaikutus muiden lasten ja nuorten kanssa nonformaalisissa ympäristöissä antaa mahdollisuuden luontevaan sosiaalisten taitojen kehittämiseen, yhteisöllisyyteen kasvamiseen ja myönteisen minäkuvan muodostumiseen.

Kerhotoiminta lähtee lapsesta itsestään ja hänen kiinnostuksen kohteistaan, ei yksipuolisesti aikuisten laatimasta suunnitelmasta. Lasten ja nuorten osallisuus syntyy omaehtoisesta kiinnostuksesta ja itseilmaisusta ja toteutuu lasten ja aikuisten yhteistyössä suunnittelemapa kerhotoiminnasta, sen sisällöistä ja teemoista. Päätökset tehdään yhteistyössä lasten kanssa ja lasten näkemykset huomioidaan toiminnassa. Lapsia kannustetaan oman kulttuurin tuottamiseen ja luovaan toimintaan. Yhteistoiminnallinen suunnittelu kehittää lasten ajattelua ja tukee myönteisesti harrastuneisuutta.

Rakenteelliset laatutekijät muodostuvat niistä edellytyksistä, joilla kerhotoiminta järjestetään ja turvataan. Niitä ovat säädöksiin ja hallintoon liittyvät seikat, kuten **lainsäädäntö, taloudelliset resurssit, organisoituminen sekä tila- ja ohjaajaresurssit**. Laadukas kerhotoiminta koostuu opetuksen järjestäjän **suunnitelmallisuudesta kaikilla** järjestämisen **tasoilla** sekä eri toimijoiden välisen **yhteistyön syvyydestä**. Koulujen tilat ovat monipuolisessa vapaa-ajan käytössä ja niissä toimii monenlaisia kerhoja.

Koulun kerhotoiminta on aina koulun toimintaa ja se merkitään lukuvuoden toimintasuunnitelmaan. Vastuhenkilö on koulun rehtori. Koulu vastaa kerhotoiminnan terveellisistä ja turvallisista tiloista sekä ohjaajien perehdyttämisestä koulutilojen käyttöön. Kerhohojajaan perehdyttäminen on erityisen merkityksellistä, mikäli ohjaaja ei kuulu koulun henkilökuntaan. Kerhoa voi ohjata opettaja tai muu aikuinen. Ohjaajalla tulee olla riittävät pedagogiset valmiudet tukea osallisuutta, lapsen itseilmaisua ja kasvua. Ohjaajan kelpoisuus tulee siis määritellä pedagogisten valmiuksien, asenteen ja toiminnan kautta.

Koulun kerhot ovat osallistujille **aina maksuttomia ja vapaaehtoisia**. Lapset ja nuoret osallistetaan jo kerhotoimintaa suunniteltaessa, jotta lapsille voidaan tarjota heidän mielenkiinnon kohteitaan tukevia kerhoja.

Arviointi

Kerhotoiminnalle ei pidä laatia samanlaisia oppimistavoitteita ja arviointia kuin formaalille oppimiselle. Nonformaali toiminta on organisoitua, mutta ei johda arvosanaan tai kurssisuoritukseen. Kerhotoiminnan laadukkuutta tulee arvioida **ensisijaisesti oppilaiden antaman palautteen perusteella. Vain toiminta, joka motivoi ja innostaa oppilaita, on laadukasta.** Toissijaisesti on arvioitava rakenteisiin liittyvien tekijöiden ja prosessien toimivuutta. Arvioinnin tulee olla systemaattista ja liittyä suoraan tulevan toiminnan suunnitteluun.

Laadukkaaseen kerhotoimintaan liittyy:

Kerhopedagogiaan liittyvät näkökulmat

- Omaehtoisien toiminnan, itseilmaisun ja vaikutusmahdollisuuksien tukeminen
- Mahdollisuus kehittää fyysisiä, älyllisiä, psykologisia, emotionaalisia ja sosiaalisia taitoja
- Mahdollisuus osallisuuteen riippumatta kulttuuritaustasta, etnisestä alkuperästä tai sukupuolisesta suuntautumisesta
- Kerhosisältöjen rakentamisen perusteena on lasten ja nuorten yhteistoiminnan vahvistaminen
- Toiminnan toteuttaminen yhdessä lasten ja nuorten kanssa – lapsia ei nähdä vain asiakkaina
- harrastuneisuuden tukeminen yksilölliset tarpeet huomioiden
- Lasten ja nuorten ikäkausien huomioiminen kerhotoiminnassa sekä oppilaantuntemuksen lisääminen
- Taiteen perusopetuksen mahdollisuudet huomioidaan toiminnassa
- Kerhotoiminnan suunnitelmallisuus ja ohjaajan aito läsnäolo
- Ohjaajan koulutustausta, ohjattavan sisältöalueen hallinta sekä ryhmän ohjaamisen taidot

Turvalliseen toiminta- ja oppimisympäristöön liittyvät näkökulmat

- Aikuisten ohjaama toiminta; kerhon ohjaaja on sitoutunut koulun kiusaamisen ehkäisymalliin
- Fyysinen ja psyykinen turvallisuus
- Myönteiset ihmissuhteet, joita luonnehtii läheisyys, välittäminen ja keskinäinen kunnioitus
- Myönteistä sosiaalista käyttäytymistä tukevat normit
- Kerhotoiminnassa ei ole kilpailu- tai vertailuasetelmaa
- Kerhotoiminnan säännöllisyys ja järjestäytyminen

Vastuuseen, tehtävänjakoon ja yhteistyöhön liittyvät näkökulmat

- Johdonmukaiset säännöt ja valvonta
- Yhteistyö ja kasvatuskumppanuus perheen, koulun ja yhteiskunnan kanssa
- Kunnan, koulun ja kerholaisen roolit kerhotoiminnassa
- Oppilashuoltoryhmä ymmärtää kerhotoiminnan mahdollisuudet syrjäytymisen ehkäisyssä ja ohjaa tavoitteellisesti oppilaita kerhotoimintaan
- Koulun kerhotarjottimessa tarjotaan sellaisia harrastemahdollisuuksia, joita ei paikkakunnalla muutoin voi harrastaa
- Kerhon tarkoituksena ei ole antaa oppilaille tukiovetusta. Koulussa oppilaan tuki järjestetään muulla tavoin ja siihen varataan riittävät resurssit.

Arviointiin ja kehittämiseen liittyvät näkökulmat

- Kerhotoiminnan tavoitteiden toteutumisen ja toiminnan arviointi: tavoitteet tarkennetaan vuosittain
- Kerhotoiminnan arviointi opetussuunnitelman kasvatustavoitteita ja arvoja tukevana toimintana
- Hallintokuntayhteistyön toimivuuden arviointi
- Resurssien riittävyyden vuosittainen arviointi palautteiden pohjalta osana kunnan

- peruspalveluiden arviointia
- Arviointiin osallistuvat järjestäjä, kerholainen, ohjaaja, vanhemmat sekä koulun henkilökunta

AAMU- JA ILTAPÄIVÄTOIMINNAN LAATU; KESKEISTÄ LAATUKORTTIIN

Aamu- ja iltapäivätoiminnan huolenaiheena ovat olleet toiminnan sisältö ja laatu, ohjaajien kelpoisuus, työsuhteiden määräaikaisuus sekä palvelun käyttöasteeseen liittyvät heikkoudet. Perusopetuslain 8a luvun mukainen aamu- ja iltapäivätoiminta tuo ratkaisuja toiminnan kipupisteisiin, mutta toiminta on jäänyt monesti irralliseksi muusta koulun kasvatustehtävästä. Toiminta on tullut järjestää 1.8.2011 alkaen ”Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteiden 2011” mukaisesti. Tällöin ensisijaisena tehtävänä on lapsen koulunkäynnin ja oppimisen tukeminen. Arvopohjana on lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen kasvun ja kehityksen tukemisella, varhaisella puuttumisella sekä lapsen vapaa-ajan toiminnan ohjaamisella.

Aamu- ja iltapäivätoiminta tulee rakentaa jatkumona varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kasvatustehtävälle. Toimintaa ohjaavat perusopetuksen yleiset kasvatustavoitteet. Paikallisesti kehitetään yhteistyöhön sopivia rakenteita ja toimintatapoja erityisesti oppilashuollon palveluita tuottavan henkilöstön kanssa lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja koulunkäynnin tukemiseksi. Luonnollinen pedagoginen jatkumo koulun kerhotoimintaan on mahdollista rakentaa. Yhteistyö koulun kanssa sekä koulutyön tukeminen ovat osa aamu- ja iltapäivän tavoitteellista toimintaa. Siihen kuuluu oleellisesti lapsen säännölliset mahdollisuudet ulkoiluun ja liikkumiseen, kädentaitoihin ja muihin itseilmaisuuteen tukeviin toimintoihin, lepoon ja leikkiin. Laatukriteereissä tulisi huomioida myös oppilaan mahdollisuudet läksyjen tekoon ohjaajan, huoltajan ja opettajan kanssa sovittavin tavoin. Kyseisen tavoitteen tasavertaisessa toteutumisessa on tällä hetkellä puutteita.

Laatukorttia rakennettaessa tulee nykyisiä perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteita selkeämmin määritellä, miten palveluntarjoajan on koottava päivittäinen ja viikoittainen aamu- ja iltapäivätoiminnan kokonaisuus, jotta se kattaa tasapuolisesti em. sisältöalueet. Aihekokonaisuuksien toteutuminen tulee määritellä toimintasuunnitelmassa.

Vuonna 2009 valmistuneessa selvityksessä pidettiin tärkeänä aamu- ja iltapäivätoiminnan sisällöllistä uudistamista. Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet 2011 määrittelevät tavoitteet nyt myös oppimisen tukeen ja antavat tukea palvelun tuottajalle toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. On tärkeää, että aamu- ja iltapäivätoiminnan henkilöstö ottaa lapsen tuen tarpeet huomioon. Yhtä merkittävää on kouluissa nähdä toiminnan tarjoamat mahdollisuudet oppilaan tukemiseen.

Aamu- ja iltapäivätoiminnan pitkäjänteisyyden parantamiseksi tulisi kunnan ja palveluntuottajan väliset sopimukset laatia toistaiseksi voimassa oleviksi. Toiminnan laatua voidaan parantaa ohjaajien työn tukemisella ja täydennyskoulutuksella. Ohjaajien työtä voidaan tukea myös erityisopettajien tai oppilashuoltohenkilöstön antaman konsultaation avulla. Yhteistyö tulee huomioida opetuksen järjestäjän resursoinnissa. **Ohjaajan pedagoginen kelpoisuus tulee määritellä laatukriteereissä** sekä kytkökset koulunkäyntiavustajien mahdollisuuksiin toimia aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajina. Koulun opetussuunnitelman päivittäminen huomioidaan myös aamu- ja iltapäivätoiminnan osalta. Opetussuunnitelmassa tarkennetaan kohtia yhteistyö muiden toimijoiden kanssa, oppimissuunnitelma ja HOJKS, kodin ja koulun välinen yhteistyö, ohjauksen järjestäminen, kerhotoiminta ja oppilashuolto. Kaiken kaikkiaan Kerhokeskus soisi, että selvitysmies Esa Livosen ehdottamat parannukset aamu- ja iltapäivätoimintaan otettaisiin uudelleen harkittavaksi.

Kerhokeskus - koulutyön tuki ry

Minna Riikka Järvinen, toiminnanjohtaja

Lähteet:

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. OPH.

Nuorisolaki 2006

Opetusministeriön toimeenpanomuistio 10.4.2008 Koulun kerhotoiminnan kehittäminen.

Kaverikerho – Ideoita sosiaalisten taitojen kehittämiseen 2011. Kerhokeskus.

Uusi koulu – Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella 2011. Metsäpelto & Pulkkinen.

Koulun kerhokäsikirja 2010. Kerhokeskus.

Koulun kerhotoiminta, hyvinvointia lapsen ja nuoren elämään 2010. Kerhokeskus.

Kerhotoiminta – osa kehittyvää ja hyvinvoivaa koulua 2009. Kerhokeskus.